

ԿԱՆՈՆ ՈՍԿԵՐԻՉ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՐԱՑ ¹⁾

ԺԳ.

Ամեն մի օրհնուած վարպետ իւր, իւր տոհմի և զաւակների ապագայ հարկաւորութեան համար, պարտաւոր է շաբաթը մէկ շահի հատուցանել գանձարանին, կամ շաբթէ շաբաթ, և կամ ամսէ ամիս: Վերապատուած է լինում այն անձը, ով որ տարեկան 12 աբասին տարուայ սկզբից միասին է վճարում, ժողովը պարտական է նորան գովել և պատուել, ինչպէս մի ժողովասէր և առատաձեռն մարդու:

ԺԴ.

Երբ որ և է աշակերտ իւր արուեստի մի նըշան ցոյց կտայ չորս կառավարիչներին, որ գովեստի արժանի մի գործուած կլինի (միայն քննած ու վերահասու եղած, թէ իւր շինածն է և ոչ ուրիշի), կառավարիչները այդ աշակերտին վարպետ օրհնելուց լստոյ պէտք է պարգևատրեն այս ձևի վկայականով կամ Ատէստատով.

«Մօրհրդարան պատուելի ժողովոյն ոսկեգործութեան, վերահասու եղեալ կատարելութեան արուեստի (Սարգիս Օհաննէսեանիդ), վասնորոյ ձեռնադրեցաք

¹⁾ Տես «Լուսմայ» 1898 թ. գիրք Ա.

գլխի վարպետ, տալով զայս վկայութիւն ի մշտնջենաւոր պարծանս քեզ եւ անուան քումն:

Սորա համար նա հատուցանում է գանձարանին մի ընծայ այն շնորհի և պատուի արժանաւորութեան համեմատ, որ ստացաւ: Ատէստատը ստորագրելով չորս կառավարիչները յանձնում են նորան ժողովի հանդիսի մէջ և ամենքը գովելով շնորհաւորում են նորան: Եւ այս նորա համար, որ ուրիշներն էլ տեսնելով՝ արիանան իրանց գործի մէջ: Եւ այս վկայուած վարպետը միշտ յարգուած է լինելու ամենքի աչքում: Իսկ եթէ պատահմամբ մէկը անարգէ այս վկայուած վարպետին, սա կարող է իւր վկայականը ձեռին մեծ համարձակութեամբ դիմել խորհրդարանին և բողոքել կառավարիչներին, և այդպէս աւելի պատուով ստանում է իւր իրաւունքը: Անարգողն էլ աւելի է յանդիմանւում կառավարիչներից, որովհետեւ նա ոչ թէ միայն վարպետին է անարգել, այլ և խորհրդարանին: Այո, կգայ ժամանակ, երբ աւելի կլուսաւորուի ժողովը, աւելի կծաղկի արուեստը և աւելի կհարստանայ ժողովի գանձարանը: Այն ժամանակ խորհրդարանը այդպիսի վկայուած վարպետներին բացի վկայականից՝ կարող է շնորհել նաև ոսկէ կամ արծաթի նշան արժանաւոր վերտառութեամբ արուեստի և շնորհաց պատուաւորութեան համեմատ:

ԺԵ.

Ամեն տեսակ մուտքերը պահւում են յատուկ արկըղի մէջ յատուկ պահպանութեամբ, գրով և տումարով, բացայայտ ծանօթութիւններով, թէ երբ, ումից և ինչ արդիւնքներ են: Այս մուտքը յանձնւում է վերոյիշեալ չորս ընտրուած խորհրդականներին և ժողովի վերակացուներին: Եւ երբ հարկ լինի չորս խորհրդականներին

փոխել, ուրիշ չորս խորհրդականների և նոցանից մի արուեստապետի ընտրութեան ժամանակ, նոր ընտրուած և հաստատուած կառավարիչները կպահանջեն հներից ինչպէս բոլոր նոցա գործերը, նոյնպէս էլ ժողովի գանձերը, հաշուով և տումարով: Տումարը պէտք է կազմած լինի և ժապաւէն անցկացրած ու հասարակաց կնքով կնքած. կնքոյ վերտառութիւնը կլինի այս. կնիք ժողովոյ ոսկերչաց. իսկ կնքոյ նշանը՝ մի օձ և նորա գլխին պսակ, որ նշանակում է թէ՛ խոհեմութիւնը պսակում է ամեն գործ, և հետևաբար այսպէս ամեն ժամանակ խորհրդականներին փոխելիս՝ նոցա գործերն էլ անցնում են միւսներին վերոյգրեալ եղանակով:

ԺԶ.

Հասարակութիւնը պէտք է վերահասու լինի հասարակական գանձի որքանութեան այն ժամանակ՝ երբ ժողովը տարին մի անգամ միասին հաւաքուած կլինին, որպէս զի խորհրդականներն ու վերակացուները ամբամբաս մնան բոլոր ժողովի միաբանութիւնից և այդ պիտի լինի նոր տարի օրը, այսինքն յունուարի մէկը, այսպէս: Արհեստապետն, այսինքն՝ ուստաբաշին միւս երեք խորհրդականների հետ ամբողջ ժողովի մէջ գանձի տումարը ներկայացնում է ժողովին և տալիս է ժողովի գրագրի ձեռին, և ժողովից երեք հոգի առաջ կգան տումարը տեսնելու, կկարդայ դպիրը և նոքա երեքը ի միասին, և երբ մի առ մի կձանօթանան մուտք ու ելքի ամբողջ տարեկան արդիւնքին, թէ ուր կամ ում է գանձը շահով տուած պահելու, և նոցա մուրհակները, բոլոր կարգով, մինչև որ ոչ մի երկբայութիւն չգտնեն նորա մէջ, լետոյ տումարը կյանձնեն կառավարիչներին և ժողովը կարձակուի:

ԺԵ.

Հասարակական գանձը պէտք է գործադրէ ամեն ժամանակ և առանց խնայելու լարգոյ ժողովի անուան և օգտի համար և նոցա բոլոր զարմի և զաւակների օգտին, այս ձևով.

ա. Եթէ Արքունիքից հրաման ստացուի քաղաքիս բոլոր համքարներին դրամ տալու կամ եկեղեցաշինութեան, կամ աղքատների և կամ մի ուրիշ պիտոյքի համար, պէտք է տրուի գանձարանից, որովհետև մեծ ամօթ է դռնէ դուռը մանգալ ժողովարարութեան համար:

բ. Նմանապէս եթէ հարկաւորուի հայոց կամ վրաց Աղգին ու եկեղեցիներին, պէտք է անտրտունջ վճարուի այս պատրաստ գանձարանից:

գ. Եթէ ժողովականներից մէկը ծերութեան կամ աշխարհի ուրիշ պատահարներից հիւանդանայ, էլ չը կարողանայ աշխատել և ոչ էլ տէր կամ գոյք ունենայ և ամեն կողմից անտէր ու անօգնական մնայ, մանաւանդ երբ զաւակների էլ տէր չինի, պէտք է ձմեռուան անձար ժամանակին, ծննդեան օրը, մեծ պահքի ապաշխարութեան օրերին, ս. Զատիկին՝ գանձարանից տալ նորան գաղտնի ողորմութիւն, հաց, փայտ, գործի, նաղդ դրամ, ինչպէս չորսի, այնպէս էլ ութն ընտրեալների խորհրդով, որով կուրախանայ Աստուած և կօրհնէ ժողովն ու նորա արդիւնքները, նոցա մարմիններն ու հոգիները և դա մեծ անուն կլինի աշխարհի ամեն կողմ, ուր և կլսուի այդ:

դ. Եթէ ժողովից մէկը մեռնի, որ գուցէ լետին աղքատութեան մէջ լինի և, բոլորովին անօգնական, ժողովը պարտաւոր է գանձարանից հոգալ նորա թաղման կարգը պատուով, նախ ի փառս Աստուծոյ, երկ-

ըորդ է պատիւ ժողովի անուան և հռչակելու նորա պատիւն աշխարհումս բարի օրինակ լինելու ուրիշ ժողովներին:

ե. Եթէ մի վարպետ գնում է ոսկի կամ արծաթ կամ ուրիշ բան և չունի դորա համար պատրաստ դրամ, ուրիշից էլ չի կարողանում ձեռաց փող գտնել, գանձարանը պարտական է օգնել նորան կարողութեան համեմատ մեծ քննութեամբ, որ մի քանի օրից կամ շաբաթից յետոյ դարձնուով է գանձարանին, մի ծաղիկ էլ աւելացնելով վրէն ի սէր հասարակութեան և գանձարանի օգտին: Օրինակ եթէ նա այնտեղից վաստակել է հինգ մանէթ, գանձարանին պիտի տալ մէկ աբասի և գանձարանի փողը երկու շաբաթից աւելի չպէտք է ուշացնէ: Իսկ եթէ մարդը հաւատարիմ և կարող անձն է, որից կասկած չկայ, պէտք է ստացուի մինչև 5 կամ 10 թուման և եթէ փողն ուշանայ նորա ձեռքին՝ մի ամսից աւելի չպէտք է մնայ, այն էլ՝ որ և է բան առնելու համար: Իսկ եթէ գրաւ և օրինաւոր սանաթ (մուրհակ) կտայ և տոկոսով կվերցնի, դա վերոյիշեալ կանոնից դուրս է, այլ պարտաւոր է նա իւր շահը տալ:

զ. Այս գանձարանը պէտք է ծառայէ ժողովի նաև այլ հարկաւորութեանց առանց իւր վնասի, բայց այդ թողնուով է ապագային և իմաստուն կառավարիչների կառավարութեան, որովհետև ժողովի այս գանձը գոյանում է ժողովի արդիւնքներից, ուստի և պէտք է ծառայէ ժողովին, մեծին և փոքրին, աղքատին ու հարուստին, կարևոր ժամանակ առանց խնայելու, ինչպէս օրինակ՝ եթէ մէկի տանը մեռել պատահի կամ տունը քանդուի կամ սորա նման մի ուրիշ բան կամ թէ սաստիկ հիւանդանայ մինչև որ բժշկի կարօտի և այլն: Բայց պէտք է միշտ արթուն կենալ, որ ուրիշի վերայ ոչինչ չկորչի, որովհետև այդ դէպքերում շահով պէտք

է վճարեն ընտրուած չորս կառավարիչները իրանց ունեցածից:

ԺԸ.

Երբ Աստուծու օգնութեամբ և ժողովի համակամութեան շնորհիւ հասարակաց գանձի գումարը մեծանայ և շահով տրուի, պէտք է սակայն, որ հասարակական գումարի մի մասը մնայ գանձարանում առ ձեռն պատրաստ, մօտ հինգ կամ տասն թուման, կամ թէ աւելի շատ ժամանակի որպիսութեան համեմատ և կամ էլի աւելի, վերոյիշեալ կարիքի այսինքն ժողովականների մեծին ու փոքրին օժանդակութեան համար մանաւանդ հարկաւոր իսկ է. վասնզի ժողովը նորա համար է աշխատում գանձն աւելացնել, որ հարկաւոր ժամանակ պէտք գայ իրան, ապա թէ ոչ՝ ինչու է աշխատում և ինչ նպատակով է իւր արդիւնքից պակասեցնում, գանձարանին պահեստի դրամ տալով և համ կարող է պէտք գալ այն:

ԺԹ.

Արժան է և խիստ հարկաւոր այսպիսի յարգելի ժողովի պատուի ու անուան համար, որ առանձին մի տեղ յատկացնուի, ուր ժողովի չորս գլխաւորներն ու միւսները պատուով նստին, որի անունը կլինի ԽՈՐՀԸՐԴԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ ՈՍԿԵԳՈՐԾԱՅ, խորհրդի իրաւանց և զատաստանի կառավարութեան և այլ պիտոյքների համար, զարգարուած աթոռներով և սեղանով, փրկչական և կայսերական պատկերով: Ուր և կը պահուին կանոնագիրը, տոււարները, նոյնպէս դաւթարը, դաշինքներն ու զատաստանի վճիռների թղթերը, ուրիշներին տուած փողի մուրհակները և ժողովին պատկանեալ ամեն պի-

տանի իրերը, և այլն: Որովհետև մեծ ամօթ է այսպիսի Աստուծով բարեկարգուած յարգելի ժողովի համար անվայել մի կրպակում կամ բացօդեայ և կամ եկեղեցիներէ առաջ նստել ու վերկենալ հին ու անվաւեր սովորութեան պէս, ինչպէս լինում էր սորանից առաջ նախնիքների պարզմտութեան ժամանակ:

Ի.

Ամեն շաբաթ չորս ընտրուած կառավարիչները 2 օր կժողովուին խորհրդարանը, երեքշաբթի և ուրբաթ և այնտեղ կմնան մինչև կէսօր՝ բողոքողների վէճերը վճռելու, հարկաւոր գործեր կարգի դնելու, ժողովին կարևոր խնդիրների և ուրիշ պատահած կարիքների մասին խորհրդակցելու համար, իրանց մօտ ունենալով իբրև խորհրդական իրանց զրազրին: Ժողովը պէտք է վերահասու լինի, թէ այն երկու օրերն են՝ երբ կարող են դիմել ընտրուած կառավարիչներին խորհրդարանում: Իսկ եթէ պատահի այնպիսի կարիք, որ բողոքաւորը գիւղ, քաղաք կամ հեռու տեղ է գնում և յատկացած օրերին սպասելու ժամանակ չունի, կառավարիչները բաց են աւնում խորհրդարանը և ուրիշ օրերին, բացի կերակրից և արժան իսկ է:

ԻԱ.

Ժողովն իւր կառավարիչներով մեծ պարտք պիտի համարին և յաւիտենական անփոփոխ յիշատակ պիտի սահմանին որդէցորդի և աւելի հարկաւոր օրէնք հաստատեն այս.— որ երբ աշակերտ օրհնելու ժամանակը գալ, այն օրը ժողովը պատուիրում է իրանց քահանային պատարագ մատուցանել և պատարագին լիջել տան հին և նոր ննջեցեալ վարպետներին, երախտաւորներին

և բարեյիշատակ նախնիքներին և իրանց պանծալի կառավարութեան և կարգադրութեան հիմնադիրներին, և պատարագից յետոյ քահանան կերթայ ժողովի հանգիսին, կօրհնէ աշակերտին և սեղանը, մէկ մէկ նշխար տալով կառավարիչներին և նոքա արժանաւորապէս վարձատրելով քահանային՝ ճաշի կնստեն: Իսկ քահանայն կդառնայ իւր տուն:

ԻԲ.

Բացի բնական կիրակիները պահելուց, որ եկեղեցու սրբազան կանոններով ամեն քրիստոնէի պարտքն է, պէտք է պահել նաև Տէրունի և սրբոց այն օրերը, որ կանոնադրել են մեր ս. Հայրապետները: Այսպէս էլ պէտք է պահել թէ՛ սրբերի և թէ՛ կայսեր ու կայսերազնների Պրազնիկի օրերը, տէրութեան օրինադրութեամբ. զանցառուները կըյանդիմանուին և ըստ կարողութեան կտուգանուին գանձարանի օգտին:

ԻԳ.

Ժողովի շատութեան պատճառով՝ պէտք է նոցա Երկուսի բաժնել՝ ննջեցեալը գերեզման տանելու համար. կէսը Հալուբար տանելու և կէսը տափիթաղ. նախ՝ հեշտ հաւաքելու և երկրորդ՝ ժողովի օգտի համար. որովհետև եթէ կէսը գնայ ննջեցեալի, միւս կէսը իր գործին կըմնայ: Իսկ հարկ եղած ժամանակ կամ պատուաւոր ննջեցեալի վերայ և կամ նոցա տէրերի խնդրանքով և կամ մի ուրիշ կարևորութեան համար, կարելի է բոլոր բաղմութեամբ գնալ և կառավարութեան դէմ չէ:

ԻԴ.

Ժողովը մի քահանայ պէտք է ունենայ անփոփոխ

աշակերտ օրհնելու, ժողովի անդամները որևէ մէկին անյայտ խնդրի համար երգմենեցնելու, մատաղի աղջնիկներու, մանաւանդ ալլեալլ խորհրդի պէտք ածելու ամեն ժամանակ: Այս քահանային պէտք է յայտարարական խնդրով խնդրել վիճակաւոր Արհի եպիսկոպոսից. այս քահանային փոխել կարելի է որևիցէ երևելի յանցանքի համար, օր. եթէ խառնակիչ լինի, կամ խորհրդաբար յայտնած խոստովանութիւնը բանայ և ուրիշ բանական պատճառի համար, միայն ծածկաբար յայտնելով լիշեալ հոգւոյ ծայրագոյն կառավարչին և այնպէս պատուով ճանապարհել: Աւելի պատուաւոր կըմնայ այն քահանայն, եթէ ինքը հրաժարական տալ ժողովին. բայց առաջ չորս կառավարիչները պէտք է քահանային յայտնեն թէ դու էլ հարկաւոր չես մեզ և այսպէս պատուով ճանապարհեն և ոչ հրատարակեալ: Կառավարութիւնը կարող է նոյնպէս փոխել իւր գրագրին, որ խորհրդականն է կառավարիչներին. և պատուաւոր է:

Ի՛նչ.

Ամենից աւելի հարկաւոր է, որ ժողովի բոլոր անդամները, թէ մեծ և թէ փոքր, յարգելով պահեն միմեանց պատիւը. մանաւանդ փոքրը մեծի. մեծը նա է, որ առաջ է օրհնուած: Նախ որ փոքրը ժողովներում չհամարձակուի իր մեծից և պատուաւորից առաջ խօսել. երկրորդ՝ չվստահանայ հացկերութիւն նրանից վեր նրստել և ալլն:

Իսկ մեծը պէտք է պատուէ փոքրին, որ ինքն էլ նորանից պատուի, սիրէ որ սիրուի, բարութիւն անէ, որ նոյնն ընդունէ: Հայհոյութիւնն ու անարգանքը մեծից փոքրը և փոքրից մեծը խստիւ արգելուած է: Եթէ փոքրը մեծին հայհոյէ և անարգէ և մեծը վկաներով հաստատէ գլխաւոր կառավարիչների առաջ, ինչ պատ-

ճառով էլ լինի՝ չի կարող արդարանալ փոքրը, որովհետեւ եթէ նորանից նա որեւիցէ պահանջ ունէր և կամ որեւէ նախատինք էր կրել, կարող էր գրով կամ բերանացի ըողոքել կառավարիչների ատենին. յետոյ որովհետեւ նա համարձակուեցաւ յարգելի ժողովի օրէնքներն ու կանոնները ոտի տակ տալ, որոց ինքը լսել է իր ականջով և կամեցաւ ինքնագլուխ դատաւոր լինել, ուստի այդպիսքն արժանի է դատապարտութեան մեծ անարգանքով չորս կառավարիչների առաջ և հասարակաց գանձարանին պիտի տուժէ ինչքան էլ արժան կդատեն կառավարիչները նորա կարողութեան չափ, և անարգելով նորան՝ համբուրել պիտի տան մեծի ձեռը և կարձակուի:

Եթէ կրկին անգամ յանդուգն վարուի դէպի նոյն անձը կամ մի ուրիշը, դարձեալ նոյնքան պիտի վճարէ և կրկին պիտի դատապարտուի, բայց ութնից առաջ. իսկ թէ երրորդ անգամ կրկնէ՝ երեք անգամ աւելի կը տուժէ և կդատապարտուի տասներկուսի առաջ, Բայց եթէ չորրորդ անգամ անդգամանայ, այդպիսին կմտնուի պօլիցալին յայտարար գրութեամբ և այնտեղ կը հատուցանէ ըստ արժանւոյն և անարգուած կլինի ոսկերչաց բոլոր ժողովում:

Իսկ եթէ այդ յանցանքի մէջ որ փոքրը գործեց, մեծը և նախապատիւը գտնուի, նորա պատիժը երկու անգամ մեծ է փոքրից, որովհետեւ նա չկարողացաւ իր պատիւը ճանաչել, ուստի արժան է որ նա կրկին անգամ աւելի անպատուութիւն ու պատիժ կրէ:

ԻԶ.

Եթէ մէկը մի վարպետի մօտ տանէ արծաթ կամ ոսկի կամ քարեղէն, այսինքն՝ ալմաս, եաղութ և այլ ալիւթիք, կամ շինելու կամ ծախու, ուրիշ վարպետներից ոչ ոք չհամարձակուի յայտնի կամ ծածուկ նեն-

գել իւր արուեստակցին, այսինքն զայրացնելով նիւթի տիրոջ և լետ առնել տալով, որ ինքը շինէ կամ գնէ. թէ-կող տարած էլ չունենայ, այլ միայն խօսած շինել տալու կամ ծախելու. այս գէպը ումն էլ չպէտք է վնասէ նորա արդիւնքին, որով ապրելու է նա իր ընտանիքով և սա կատարեալ գողութիւն է և յափշտակութիւն: Ուստի այս կանոնը կլինի այդպիսիների համար:

Նախ՝ եթէ գեռ չէ շինել և տիրոջը տուել ու յայտնուի նորա նենգութիւնը, այդպիսին կանչելու է չորս կառավարիչների ատեանը և ճշմարտութեամբ և արդարութեամբ վերահասու լինելուց լետոյ՝ նորանից պէտք է վերցնել ոսկին կամ արծաթը և յանձնել նորան, ով առաջ է խօսել նիւթի տիրոջ հետ. նենգաւորին պէտք է սաստել ըստ արժանւոյն և կառավարիչները կը պարտաւորին նորան որ գանձարանին այն վարկի $\frac{1}{3}$ մասը տայ, որ պիտի ստանար և խրատելով կարձակեն: Եթէ դարձեալ այսպիսի անօրէն բան գործէ՝ կրկնապատիկ կը տուժէ: Իսկ եթէ երրորդ անգամ անէ՝ բոլոր վարկը կը տուժէ կամ այն՝ ինչ որ պիտի վաստակէր այն գնելուց կամ վաճառելուց և կգատապարտուի բոլոր ժողովի մէջ ինչպէս Աստուծոյ օրէնքի և հասարակութեան հակառակ. իսկ եթէ չորրորդ անգամ էլ գտնուի այդ անօրէնութեան մէջ՝ այդ ամենի մասին գրով կ'այայտնուի պօլիցիային և կարտաքսուի ժողովից ինչպէս մշտական դատաւարտուած և նորա անօրէն գործերը կգրուի հասարակաց լիշտակարանում կամ ժողովարանում ինչպէս լաւիտենական դատաւարտութիւն նորան և ի գգուշութիւն հասարակութեան:

Բայց պիտի պարտաւորել նաև նորան, ով որ իրաւանց տէր եղաւ, գանձարանին ընծայել իւր շահած արդեանց $\frac{1}{10}$ հասարակութեան օգտին:

ԻԷ.

Եթէ մի վարպետ նենգէ մէկի ոսկին կամ արծաթը կշռի կամ մաքրութեան կողմից և ոսկու կամ արծաթի տէրը բողոքէ գլխաւոր կառավարիչներին, սոքա պարտաւոր են ամենատես Աստուծոյ առաջ արդարութեամբ քննել, եթէ վարպետը յանցաւոր է՝ նորանից ծածուկ առնեն վնասը և տան տիրոջ և գողացածի $\frac{1}{5}$ մասը հատուցանել գանձարանին, որ եթէ գողացածը 5 ապասի աժէ՝ տալու է 1 ապասի: Իսկ եթէ նոյնը կրկին բռնուի գողութեան մէջ՝ նիւթի արժէքի կէսը կտուժէ, իսկ եթէ երրորդ անգամ՝ հաւասար կտուժէ. չորրորդ անգամին՝ երկու այնքան կրտուժէ և ժողովում կխայտառակուի և կարտաքսուի ժողովից 40 օր, յետոյ իւր ձեռագրով պայման կգնէ գլխաւոր կառավարիչներին առաջ էլ չհամարձակուիլ այդ տեսակ խայտառակ բան անել և նորա անունը կգրուի տուժարում կամ ժուռնալում ի նախատինս իւր և այլոց օրինակ:

Միևնոյն կանոնն է պահուում և եթէ ակն, մարգարիտ և ուրիշ նիւթ լինի գողացած:

ԻԸ.

Եթէ ժողովականներից մէկը ուրախութեան օրը հակերութին հարբի և համարձակուի մէկին հայհոյել, կամ կռուել և կամ խփել, ով էլ լինի պէտք է արտաքսուի ժողովից և ուրախութիւնից և միւս օրը ծածուկ կկանչուի ատեան և կյանդիմանուի, կարողութեան չափ էլ տուգանք կտայ և խրատելով կարձակին նորան, որ չտարածուի: Եթէ դարձեալ պատահի՝ ութանք կյանդիմանեն և առաջուայ կրկինը կառնեն: Եթէ երրորդ անգամ էլ յանդգնի՝ կկանչուի 12 ի առաջ և խիստ կբատապարտուի ու երեք անգամ աւելի կտուժէ: Իսկ եթէ

չորրորդ անգամ էլ կրկնէ իւր անդգամութիւնը, կդատուի բոլոր ժողովում, տուգանք չի տալ, այլ լալտաբարութեամբ կտեղեկացուի պօլիցիային՝ ինչպէս լանդուզն լիբը և խելագար և իսպառ կհեռացուի ժողովի ընկերակցութիւնից և նորա անունն ու արատքը կգրուի հասարակութեան յիշատակարանում իբրև մշտական նախատինք նորան և ներկաների ու ապագայ եկողներին ի զգուշութիւն:

ԻԹ.

Ամեն անձ պարտական է ներկայ գտնուիլ իւր արհեստակցի յուղարկաւորութեան թաղման առաջին օրը և երկրորդ օրը այգին: Իսկ եթէ մէկը առանց կարևոր և բանաւոր պատճառի (և այն չորս կառավարիչների վերահասութեամբ) կպակսի այնտեղից, առաջին օրուան համար չորսի հրամանով իւր կարողութեան համեմատ տուգանք կտալ, իսկ այգի համար նորա կէսը, չորսի առաջ կյանդիմանուի ու կարձակուի: Այս իրաւունքը ունին միայն օրհնուածները և ոչ թէ հրամանահաց տուողները: Իսկ այն ննջեցեալների վրայ պարտաւոր են գնալ, որոնք ստորագրել են, բացի սոցանից ոչ ոքի վրայ պարտական չեն լինիլ, բացի նոցանից, որոնց տէրերը կամաւ կհրաւիրեն ժողովին. հայրը, մայրը, եղբայրը, կինը, որդին, դուստրը՝ որ տուած կլինեն հասարակութեան անդամներից մէկին: Իսկ բաժանուած հօրեղբայրների մօտ, օտար ժողովներին (այսինքն ուրիշ համբար), նոյնպէս մօրեղբօր, կնոջ եղբօր փեսայի և ուրիշների վրայ կարելի է գնալ հրաւերով և ոչ թէ ստիպմամբ:

Իսկ եթէ ննջեցեալը երախտապարտ իշխան է կամ արհեստից ձեռք վեր առած վարպետ, նոցա վերայ պէտք է գնալ, չգնացողը ենթարկուում է վերի կանոնին, և

միանգամայն չորս գլխաւոր կառավարիչները որոնց և հրամայեն, պարտաւոր են լսելու հետեւել և չլսողները յանդիմանոււմ են վերոյիշեալ կանոնով:

Լ.

Եթէ ժողովից երկուսը ուզենան ընկերանալ ոսկեր-
չութեան արհեստին մէջ, պէտք է ալդ լինի կառավա-
րիչների խորհրդով, վերահասութեան և ընկերագիրն էլ
նոքա պիտի ստորագրեն, իսկ վրէն ժողովի զրագիրն ու
ինքն էլ իբրև վկայ ստորագրէ. թուղթը պէտք է լինի
ղէրբօվօյի և ոչ հասարակ: Երբ ընկերութիւնը կայանալ
երկուսն էլ պարտաւոր են գանձարանին վճարել տուրք
ըստ կարողութեան, չորից որոշմամբ:

Նոյնպէս բաժանուիլը պէտք է լինի չորսի վերա-
հասութեամբ և բաժանուածները վճարում են գանձա-
րանին ընկերանալիս տուածի կէսը: Ընկերագրութեան
պատճէնը կգրուի ժուռնալում ապագայի համար, կա-
րելի է ընկերագիրը կորչի: Այսպէս էլ արուեստի վե-
րաբերեալ ամեն գրութիւնների պատճէնները պիտի
գրել այնտեղ:

ԼԱ.

Նախնեաց աւանդութիւնը պիտի հաստատ մնայ,
այն է՝ գեղի մատաղը, աներանց մատաղը և տղայի մա-
տաղը, բայց առաջուայ պէս չպիտի լինի ոչխար ու
գինի, ալլ փող, կարողութեան չափ և կգրուի ժողովի
լիշատակւրանում անթերի և անլաւելուած:

ԼԲ.

Հացկերոյթի, կամ վարպետի օրհնութեան և կամ
մատաղի օրերին ծախսը լինում է գանձարանից չորսի
խորհրդով և կառավարութեամբ, նոյնպէս էլ նստելու
և վերկենալու ժամանակը որոշոււմ է կառավարիչների

կտմքով, ևս և սեղանի բոլոր պատրաստութիւնը և ոչ ոք չհամարձակուի ասել թէ այս կերակուրը պակաս է և այն աւելի, կամ թէ երկար նստեցիք կամ կարճ. միայն ամենքն էլ պիտի ջանան որ հանդէսն ու հանգիստւորները մարդկային քաղաքավարութեամբ լինեն, և ոչ թէ վայրենի շռալուծեամբ և խելագարուած արբեցութեամբ, ինչպէս որ լինում է մի քանի հասարակութիւնների անկիրթ ժողովներում, այն էլ՝ շռալ, անկարգ և որովայնամոլ ծերերի խորհրդով, ի դատապարտութիւն իրանց հոգու և ալիքների և իբրև չար օրինակ երիտասարդներին ու մանուկներին. իսկ մատաղի գինը կտան չորսի ձեռքը:

ԼԳ.

Ժողովի անուան պատուի ու փառաւորութեան համար յաւիտենական և անջնջելի կանոն պիտի լինի, որ ոչ ոք չհամարձակուի, թէ 4 նախապատիւ ընտրուածները և թէ ամենքը՝ ծածկած գլխով մտնել խորհրդարանը, յանդգնողը ոչ միայն կդատապարտուի, այլև կը տուժէ կարեաց չափ: Բացի նորանից, ով յանկարծ պարզմտութեամբ և մոռացմամբ սխալուի: Այն կգայ ժամանակ, որ ժողովի խորհրդարանը կունենայ նաև հսկող պահապաններ այսինքն դէժուրների, և էլի յատուկ սպասաւորներ խորհրդարանը միշտ մաքուր պահելու և վառարանը, այսինքն փէչը վտռելու:

ԼԴ.

Ամենից վերջը, թէ ժողովի և թէ չորս կառավարիչների փոխն ու ջանքն այն պէտք է լինի, որ միմեանց հետ կապուած լինին խաղաղութեան, սիրոյ և բարեկամեցողութեան կապերով:

Ժողովը ամեն հաւատարմութեամբ պիտի սիրէ կառավարիչներին ինչպէս իրանց հայր, ինչպէս իրանց բարեկարգութեան երախտաւորներին, և իրանց կանոնի, գանձի, անուան և յաւիտենական փառաւորութեան աւանդապահներին:

Չորս կառավարիչներն էլ փոխադարձաբար պիտի սիրեն ժողովը, ինչպէս իրանց եղբայրներին ու որդւոց, իրանց ազգն ու տոհմ: Պէտք է պարտաւորուին իրանց մահու չափ ճգնիլ ժողովի արդարութեան, խաղաղութեան և բարեբաղդութեան համար: Չհպարտանան, համարելով իրանց ժողովի տէր, այլ համարեն իրանց ինչպէս եղբայր և սպասաւոր բոլոր ժողովի (ինչպէս և ժողովն էլ պէտք է ինչպէս իրանց իշխան համարէ նոցա):

Այս կառավարիչները պիտի ուրախ լինեն ամբողջ ժողովի շնորհաց, քաղաքավարութեան և անդորրութեան վերայ: Եւ ընդհակառակն պիտի տրտմին, հոգան ու ցաւին պատուական ժողովի ապաշնորհութեան, անքաղաքավարութեան և շփոթի ու տարաձայնութեան վերայ:

Սոքա պիտի ամեն կերպ կառավարուին ժողովի հետ, որպէս զի շքեղ ու պանծալի երևին թէ իրանք և թէ ժողովը ոչ թէ միայն այլ և այլ ժողովներէ առաջ, այլ և ամբողջ ազգի առաջ թէ մերձաւոր և թէ հեռու տեղեր: Աւելի այն պիտի լինի նոցա նպատակը, որ ինչպէս իրանց կենդանութեամբը, այսպէս էլ մահից յետոյ՝ փառաւոր համբաւ թողնեն և իրանց յորդանների համար նախանձելի:

Չպէտք է նեղանան, չձանձրանան և վայր ի վերոյ խօսքերից. տրտնջելով, ծածուկ ու յայտնի հակառակորդներէց ու բամբասողներէց վհատուելով լետ չը փախչեն: Եւ արդարեւ, ամեն նորութիւն ինչ կարգի ու կառավարութեան էլ լինի, միշտ խրտնուծ է և զայրա-

նում, ինչպէս ամեն մտածողին յայտնի է: Բայց երանի այն կառավարիչներին և իշխաններին, որոնք գիտեն համբերել և ամեն երկայնմտութեամբ տանել ապագայ բարեաց համար, որ ունին ժառանգել ամենայն բարեբաղդութեամբ ժողովն ու կառավարիչը:

Եւ ահա այս բարեկարգուած երջանիկ կարգադրութեանց լսողն ու կատարողը թող ստանայ երկնքի և երկրի Ամենաբարի Աստուածապետական Թագաւորից հոգու և մարմնի երջանկութիւն այստեղ և հանդերձելում, ամենայն զարմով և զաւակներով:

Իսկ հակառակողներին նոյն Աստուածը տայ լուսաւոր միտք, հոգու իմաստութեան հանճար, որ նա իր հակառակասիրութիւնից լետ դառնայ, որ պատճառ չը լինի այսպիսի Աստուածահաճոյ շինուածքի քակտման ու կործանման՝ և ոչ էլ շիջման այսպիսի Աստուածաւառ լուսատու ճրագի, յապագայ տարաբաղդութիւն իւր հոգու և մարմնի. և ոչ էլ յաւիտենական վատահամբաւութեան և հայհոյանքի, ի նախատինս իւր և իւր որդւոց վատաբաղտ գերեզմանի:

Գ. ա. ք. Ա.

